

docia *cerieiro*, *ciriëiro*, roerg. *ceriero*, Mars. *cerieiro*, Niça *cerièia*, llem. *cireija*, etc.; pel que fa l'arbre, hi ha *siries* (c. 1200); en *Don. Prov.*, *cirièrs*; Levy, *PetitDict.*, dóna *cerier*, i *cerèis*, i aquesta darrera forma troba suport en el topònim esmentat en un doc. 1182: «la comba dels Cereis» (Brunel, 201.9).³ [M'intriga el nom de *cireretes de namuntó* que recullo en el baix Maestrat com a nom d'una fruiteta distinta però anàloga als *borços* (arboços, Sant Jordi, 1961). Seria *Na Muntó* nom propi? No ho crec pas, com sigui que *En* és poc viu en el Maestrat, i de *Na* no en queden ni rastres toponímics (altremanent no conec un NP *Muntó i no és versemblant que una fruiteta així hagi pres nom d'un personatge antic de renom). Qui sap si es tracta d'una metàtesi de *cireretes (de) *muntanó* CERASEAS (CERASORUM) MONTANORUM. — Quant a la suposició que *ciriso*, de 989, i *Ceresius*, de 844, estiguin per *cerèis, notem que es basa en el postulat que les formes ibero-romàniques vinguin de CERASIA i no de CERESIA. Cf. també *CERET* i l'aran. i gc. *serida*, *seridè*, *sirè*. J. C.]

Ciri, *cirial*, *cirialot*, V. *cera* *Ciromàntic*, V. *cirurgia* *Cirripedes*, *cirro*, V. *cerro* *Cirrosi*, V. *escirrosi* (ESCIRRE) *Cirrus*, V. *cerro*

CIRURGIA, pres del ll. *chirurgia* id., amb l'accentuació del seu original el gr. *χειρουργία* 'treball manual', 'pràctica d'un ofici', 'operació quirúrgica', derivat del gr. *χειρουργός* 'que treballa amb les mans', 'cirurgià', compost de *χείρ* 'mà' i *ἔργον* 'treball'. □ 1.ª doc.: *surgia*, doc. de 1268: «Los metges de *surgia* e de fescia, que sien homes aparentz ---» en un doc. del templers (Miret i Sans, *TemplH*, p. 548).

«Lo metge de *cerurgia* veg que sana e cura les nafres e les plagues», Lluís, *Contempl.*, 115.19. I vegeu altres testimonis en els Ss. XIV-XV i posteriors, en *AlcM*. Del mateix segle són *cirúrgic* i *cirurgià*. Un «Christòfol Perpinyà *cirúrgich* ja figura en un doc. barceloní de 1254 (CaCandi, *MiscHistCat.* II, 271). Sobretot *cirurgià* és mot arrelat en totes les èpoques: ja el veiem en la forma haplògica⁴ en força docs. ross. del S. XIV: «Arn. Augerii *surgianus*», 1314, «algun mestre, físich ne *surgia*», a. 1394, i Alart, *InvLC*,⁴⁵ s. v. en dóna encara un testimoni de 1376. No obstant, també la forma moderna i més correcta tenia curs en cercles més primmirats: «e menam ab nós un nostre *cirurgià* qui havia nom mestre Johan», Jaume I (488); «miraren-li la nafra que tenia al coll, e feren venir los *cirurgians* qui'l curassen», *Tirant* (Ag. I, 154); «*cirurgia*: *chirurgus*», OPou (*TbPu.*, 162); «Déu --- és rich metge, / aromatarí / e unguentari, / *cirurgià*», JRoig (*Spill*, v. 12219). Del context d'aquest mot sembla deduir-se que no era precisament un metge operador, sinó metge en general i potser amb també veí al de curandero, o sagnador, o fins barber-sagnador.

És sabut que aquesta evolució semàntica s'ha produït en altres llengües, llunyanes i properes; el Bar-

ber veí i amic de Don Quixot era alhora sagnador amb fums de cirurgia. En rus això ha quedat en certa manera ja petrificat en la llengua, com sigui que en la vella societat russa *tsirúlnik* s'havia convertit en el nom generalment admès del barber. És un manlleu evident del mot greco-llatí: *chirurgicus* dissimilat en *tsirúliik, que ha pres el sufix eslav corrent per als noms d'ofici o ocupació habitual, *-nik*; ara bé en la novel·la mestra de Gógol, *El Nas* («Nos»), es fa anomenar *tsirúlnik* un barber que normalment es dedica a afaitar, però en la seva ensenya professional consta que també fa sagnies: «i kroví otvoríaiut».²

Amb aquest matís quedà consagrat en la llengua dels Ss. XVI-XVIII que ens documenta la cançó popular, on veiem que *cirurgia* és un professional més modest que el «metge»: «yo me'n vaig a Barcelona / a aprendre d'estudià / per sé capellà o frare / o metge o *cilurgia*», MilàF, *Romlo.*, 416. D'altres cops, reduccions més semblants a la vulgar cast. *cirujano*: «era enterro de pompa, — alferes y capitans: / els metjes de l'exèrcit — y alguns *cirugians*», ib. 298.33; i aquí el tenim retratat, amb empordanesa maliciosa, com un «refatjayre», com si diguéssim 'adoba-cossis', 'un reparateulades' (en un mot, no és un metge sinó un curandero que *apedaça* la gent): «una minyona del cor de la Selva / a Garriguella per criada està: / se n'és llogada a Cal *Salurgia* / --- *salurgia* de la casaca llarga: / un refatjayre ---», MilàF, ib., 574. En *L'Amor Traïdor* de Coromines, els duellistes són curats per un *cirurgià*: evidentment, molt menys que un professional dels quiròfans. A l'Alt Pirineu aragonès anomenen encara *θιρουάνο* un 'metge general', però que ben sovint de fet no és més que un barber practicant, car en el vell escrit que m'ensenyen d'un d'ells a Bielsa (1965), a penes es parla més que de posar sangoneres. I no ens fem il·lusions de la nostra vella pagesia, car a Banyoles m'explicaven que per *salurdià* (curiosa evolució fonètica, cf. *Jordi*) entienien 'curandero', però ells l'havien usat conversant familiarment davant meu amb un valor com el de 'sorge, manella', parlant d'un rústic qualsevol: «vaia un *salurdià* que hi ha ací!» (1958). *Salordià* diuen també en la pagesia mallorquina (*AlcM*, s. v.); *cirulgià* «polissardo» (*DAmen*).

DERIV.: *Quirúrgic* [1803, Belv.]. *Quiròfan*: format partint de *quirúrgic*, substituint el segon component pel de *DIÀFAN* per denominar la sala d'operacions proveïda de vidrieres que permetin observar la marxa de l'operació de fora estant. *Quiròpters*, format amb el gr. *πτερόν* 'ala', perquè vola amb una membrana sostinguda pels ossos de les seves extremitats (o mans). *Quiriomegàlia*. *Quiromància*, *-màntic* (Lab., 1839) (altres *ciromàntic*, *-mància*). *Quirografari*; *quirògraf*. *Quiragra* o *ciragra*, 'gota a les mans', format per oposició a *pod-agra* 'la gota dels peus'.

¹ Cf. angl. *surgeon* 'cirurgià', *surgery* 'cirurgia'. —

² Literalment «també obren sang», 'també se sagnen venes'. Ed. Struve, *Rasskazy*, p. 32.

Cirvia, V. *cervo*